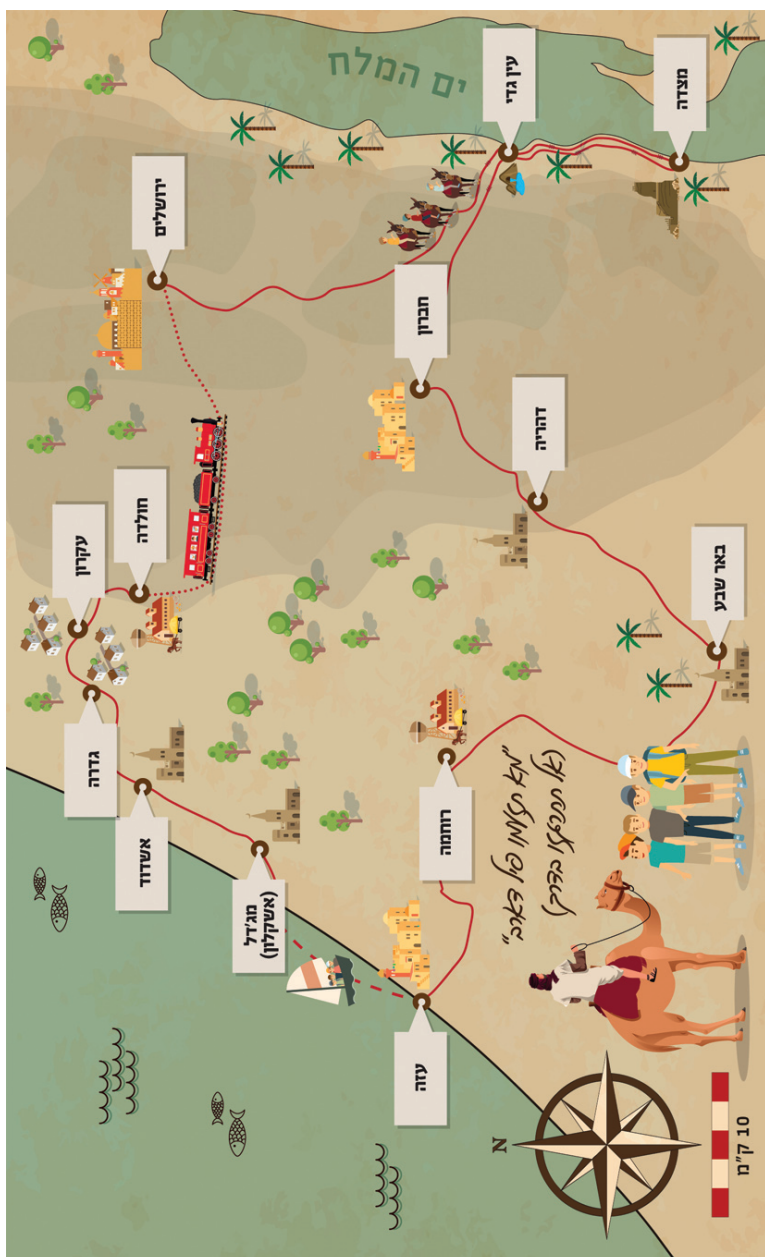

3. "תחייה גופנית שתסלק את כל הפגמים שפגמה בנו הגלות"

טיול אגודת ההתעמלות "מכבי" מירושלים
למצדה ולעזה, 1912

מ קור שלישי לטיולי תנועת הנוער, לצד השוטטות והצופיות, היה הפעילות הגופנית. חוגי התעמלות וספורט נוסדו במהלך המאה ה-19, מתוך תפיסה של בריאות הגוף ועוצמתו. הגוף הבריא והחזק היה משל גם לעוצמתה של האישיות, והדבר קיבל ביטוי בכל התנועות הלאומיות. אחד מענפי הספורט בחוגים אלה היה הצעידה בטבע, ומכאן הקשר שלהם לטיולים.

בחודש חשוון תרע"ב (נובמבר 1911) התארגנה בירושלים, ביוזמת אביעזר ילין, קבוצת צעירים בני 20 לערך תחת השם "מכבי". זאת הייתה קבוצה חברתית שעסקה בהתעמלות, הרצאות, שיחות וטיולים. בחודש ניסן תרע"ב (חופשת הפסח, מרץ 1912) הם ערכו טיול להכרת הנגב, כפי נקרא אז המרחב הדרומי של הרי יהודה, השפלה ומישור החוף. את הטיול תיאר אביעזר ילין בראיון שנערך בשנת 1964:

הנגבה¹

ערכנו אז טיול לעין גדי, מצדה, עין גדי, חברון, קרית ספר, דביר-דהריה, באר שבע, רוחמה, עזה אשקלון, אשדוד, גדרה, עקרון, חולדה. ומחולדה מי פנה לירושלים ומי פנה לתל אביב. [...]

[היינו] בערך כ־30 איש, מחציתם חזרו לירושלים [מחברון] ומחציתם המשיכו הלאה בדרך [...]

היו איתנו פרדות שנשאו על גבן אוהלים כי בכל מקום שחנינו נטינו אוהלים, וכן גם את משא החברים. הילקוטים וכדומה. ניצלנו את הפרדות האלו לרכיבה, והמטיילים היו מתחלפים. אלה רכבו ואלה הלכו. וזה היה כולו מסודר על הצד הכי טוב. [...]

היה מסודר ככה: שהיינו הולכים, נחים, קמים וממשיכים, נחים – וזה היה מסודר שאני עם שופר, על פי השופר יקומו ועל פי השופר ינוחו. כשהתכוננו להליכה – ובכך היו שלוש תקיעות. תקיעה ראשונה – להודעה שמתכוננים, תקיעה שנייה למתכוננים, ותקיעה שלישית הולכים. המשמעת הייתה באמת מופתית. [...]

בעצם אנו היינו הראשונים שעלו על מצדה, ואז הייתה הדרך מסוכנת מאוד. זה היה ממש סכנת נפשות. ובאמצע הדרך [מעין גדי למצדה] נאלצתי להורות למספר חברים לא להמשיך כי אין בכוחם והם נשארו באמצע הדרך, ואחר כשחזרנו הצטרפו אלינו. [...]

לעין גדי, מצדה וחברון היה מורה דרך בדואי שהיה מורה דרך לתיירים בסביבות ההן, [...] ומחברון אני למשל אינני

1 בשם "הנגבה" פרסם אביזער ילין מאמר אודות הטיול בשנת 1930, בתוך: המכבי – ירחון לענייני החינוך הגופני, כרך ה' תר"צ, גיליונות ו'-ז'. לצערנו לא מצאנו עותק מהמאמר, גם לא בספריה הלאומית.

זוכר שאנחנו טעינו בדרך. היה – לא דרך סלולה כמובן – זו הייתה דרך של חציץ ושבילים וכך הלאה. אבל הדרך הייתה ברורה. [...]

והנה אנחנו רואים לפנינו את באר שבע לפתע והייתה רוחנו ועוד חצי שעה ואנחנו בבאר שבע. ואנחנו הולכים חצי שעה ובאר שבע לפנינו, הולכים עוד ושוב אנו בטוחים שבאר שבע לפנינו – הלכנו שעתיים באשליה זאת – שהנה באר שבע לפנינו, ובאנו אז לבאר שבע ואז הייתה שם התחנה המפורסמת היהודית היחידה של גורדון מראשון לציון. וכשבאנו שם ולפנינו מים – אל תשאל מה היה אז, התנפלו באמת. אינני יודע איך להגיד, אינני יודע למה לדמות אותנו בצמאוננו [...] עברה שעה ארוכה עד שנרגענו מן ההליכה הזאת. ולאחר שנרגענו ויצאנו לראות את באר שבע, ובאר שבע כולה הייתה בסך הכול רחוב אחד – היו בקתות של בדואים, זה הייתה כל באר שבע. אבל השמש שקעה – זה היה אז לילות ירח, היה כבר קרוב לפסח. [...]

רוחמה, זה היה אז ניסיון ליצור חווה בנגב, גם לשם תפיסת מקום. [...] והנה, כשבאנו לשם במדבר הזה, מבאר שבע עד רוחמה – ובכן תיכף ומיד הרתיחו מיחם, וסידרו מקרשי תיבות נפט שולחן, וכיבדו אותנו [...] ואחר כך יצאנו לאור הירח [...] זהו דבר שאני חושב שכל אלה שהשתתפו בו לא ישכחו את הלילה הנפלא הזה, איך קיבלו אותנו שם. [...]

אני זוכר פרט אחד שמאוד התרשמנו. זה היה בדרכנו מרוחמה לעזה: בדרך צעירים התווכחנו בדרך, והתווכחנו בקול. והנה עבר בדואי, והוא שמע אותנו מדברים בקול וחשב שאנו רבים. אז הוא פנה אלינו בלשון הערבית כמובן: "מא תזעמו פיל דארב", באותו הביטוי שאמר יעקב לבניו: "אל תתרגזו

בדרך". אותו ביטוי! אנחנו נשארו המומים. ראינו לפנינו דמות שהנה צצה מלפני אלפים שנה ויותר. [...]

מעזה לאשקלון הפלגנו בסירת מפרשים. אני זוכר היטב את הנסיעה-ההפלגה הזאת על הים. כשיצאנו הייתה רוח והתקדמנו. ובאמצע נפסקה הרוח ונשארו עומדים. ורק בשתיים אחרי חצות הלילה הגענו לאשקלון [...]²

התארגנות קבוצות התעמלות

כפי שהוזכר בפרק 1, בשלהי המאה ה-19 התארגנו בני נוער ברחבי העולם בקבוצות חברתיות. הפרק התמקד בקבוצות המשוטטים, אולם באופן דומה התארגנו גם קבוצות שבמרכז פעילותן עמדה ההתעמלות.

כאבי ההתעמלות החינוכית נחשב פרידריך לודוויג יאן, שהחל לעבוד כמורה בגימנסיה בברלין בשנת 1809. הוא ראה בפעילות הגופנית גורם מחנך, אשר בעזרתה ניתן יהיה לרומם את הרוח הלאומית של הצעירים הגרמנים. הוא פיתח מכשירי התעמלות כגון קורה, מתח ומקבילים, ואף חנך לראשונה מגרש התעמלות בבית הספר בו לימד. סביב מגרש זה נוצרו קבוצות התעמלות אחדות, אשר התארגנו בהמשך לאגודה בשם: תנועת המתעמלים הגרמנית.³

2 הארכיון לחינוך יהודי בישראל ובגולה, מכל 5.97, תיק 1587. ראיון אביעזר ילין ליגאל גולדשטיין, 30 בדצמבר 1964. עמודים 7-10. התיאור כאן מסודר לפי מסלול הטיול, ולא לפי סדר הדברים בראיון. הציטוט בשם הפרק מתוך ראיון זה.

3 חיים קאופמן, הסתדרות מכבי כביטוי של אגודת מתעמלים יהודית, 2011. פורסם באתר המכללה האקדמית בווינגייט.

רעיון אגודות ההתעמלות, שכיום ניתן להשוותו לחוגים במתנ"ס השכונתי, הופץ במהלך השנים בכל העולם. בשנת 1895 נוסדה בקושטא (איסטנבול) אגודת מתעמלים יהודים. תהליך ההיפרדות של היהודים מהתנועה הגרמנית (שפעלה גם באיסטנבול) התרחש לנוכח התפתחות התודעה הלאומית הציונית של צעירים יהודים, תודעה שהפרידה אותם מסביבתם. הקבוצה באיסטנבול אימצה לעצמה את השם "מכבי", המסמל את תקומת ממלכת החשמונאים במאה השנייה לפני הספירה.

בהמשך נוסדו קבוצות דומות בקהילות יהודיות נוספות. למשל קבוצות "גיבור", "שמשון", וכן "מכבי" בבולגריה, וקבוצה בשם "בר כוכבא" בברלין. בשנת 1898, במסגרת הקונגרס הציוני השני, נשא מקס נורדאו נאום בשבחו של החינוך הגופני, בו טען: "החינוך הגופני של הדור הצעיר ייצור לנו שוב את יהדות השרירים האבודה."⁴

קריאה זאת האיצה את ייסודן של אגודות ההתעמלות והספורט בקהילות היהודיות.

אגודה להתעמלות "ראשון לציון" ביפו

בהשראת אגודת המתעמלים היהודית באירופה נוסדה בשנת 1906 ביפו אגודת התעמלות תחת השם "ראשון לציון". המייסד היה ד"ר ליאו כהן, ששימש רופא הגימנסיה העברית הרצלית. חברי האגודה, צעירים בגילאי עשרים פלוס, עסקו בהתעמלות מכשירים, באתלטיקה ובמשחקי כדור.⁵

4 חגי חריף, ציונות של שרירים, יד יצחק בן צבי, 2011.

5 חנה רם, היישוב היהודי ביפו בעת החדשה, הוצאת כרמל, 1996. עמוד 206.

אל האגודה הצטרף גם צבי נשרי בן ה-26, שהתמנה כמדריך. בחפשו אחר עבודה הוא הוזמן לשמש כמורה לחינוך גופני בגימנסיה העברית הרצליה.⁶ מכיוון שלא הייתה לו הכשרה בתחום, יצא נשרי בשנת 1907 להשתלמות למורי התעמלות בעיר ברן שבשווייץ. נשרי העיד, שבמסגרת הלימודים להכשרת מורי התעמלות בשווייץ: "בכל יום ראשון היה טיול חובה ברגל, כ-25 קילומטרים לסביבות שונות". מכאן ניתן להבין שטיולים, במובן של צעידה ממושכות, נתפסו באותה עת כאחד מענפי הספורט. כלומר, כשם שמתעמלים במכשירים, בהיאבקות או במשחקי כדור, כך הולכים ברגל בחוץ.

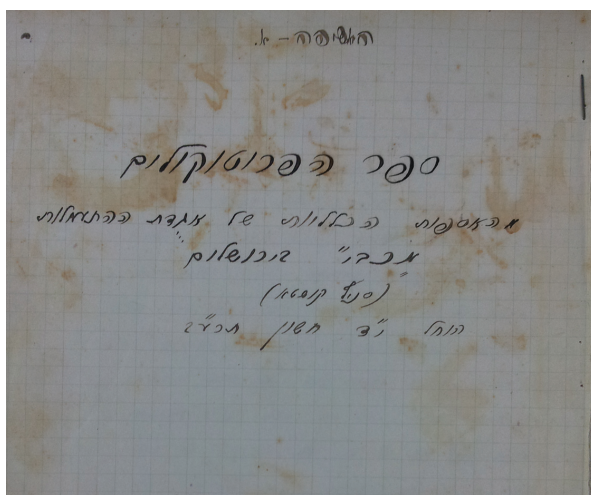
אגודת התעמלות "מכבי" בירושלים

בשלהי 1911 ייסד אביעזר ילין את אגודת מכבי בירושלים, רעיון אותו הביא מאירופה:

בשנת 1910 יצאתי לשנה לכולגריה ללמד ילדי ישראל את הלשון העברית, תנ"ך, תולדות ישראל ועוד. ובבואי לשם נצטרפתי לשורות המכבי. בשם זה נקראו אגודות לאומיות בכולגריה, שעסקו בהתעמלות ובספורט, ואשר היו קיימות בכל עיר ובכל עיירה בה הייתה קהילה יהודית. בשווי ארצה, ניגשתי כעבור שנה לייסוד האגודה להתעמלות בירושלים ומאליו מובן שקראתיה בשם מכבי.⁷

6 צבי נשרי, "החונך הגופני בגימנסיה", בתוך: ברוך בן יהודה (עורך), סיפורה של הגימנסיה הרצליה, הוצאת הגימנסיה, 1970. עמוד 143.

7 ראיון אביעזר ילין, שם.

כריכת ספר הפרוטוקולים של אגודת מכבי ירושלים,
שמורה בארכיון לחינוך יהודי.
(צילום: גיל גרטל)

אביעזר ילין נולד ב־1890 בירושלים, כלומר היה אז בן 22. הוא זימן לאגודה את חוג מכריו, צעירים יהודים משכילים. הקבוצה התכנסה לראשונה בנובמבר 1911 ותפסה את עצמה כסניף של אגודת מכבי באיסטנבול. מפגש הייסוד תועד בספר הפרוטוקולים של האגודה:

האספה המיסדת של אגודת ההתעמלות "מכבי" בירושלים
סניף קושטא
(באספה השתתפו כתשעים חבר)

בשעה שמונה בדיוק פותח החבר של הוועד הזמני שרגא נפחא את האספה ומבאר את מטרת האגודה ונחיצותה לצעירים בישראל בכלל ולצעירי ירושלים בפרט. מטעים הוא את שלושת היסודות שעליהם צריכה האגודה להתבסס:

הסדר, הדקדקנות והמשמעת, הלקויים אצלנו היהודים. הוא מספר על אודות ההתפתחות הגדולה של "המכבי" בקושטא ואת תועלתה להפצת הרעיון הלאומי בין יהודי עיר הבירה ומנבא עתידות גדולות לאגודה הזאת פה בירושלים ולרעיון "המכבי" בכלל.⁸

בדברים אלה ניכר שלקבוצה היו מטרות חינוכיות: חינוך לסדר ולמשמעת בצד חינוך גופני, ושני אלה כחלק מהחינוך הלאומי ותיקון "הלקויים" שבתרבות היהודים בגולה. על כך העיד ילין בראיון לעיל: "ראינו בתחייה הגופנית הזאת כעין מטרה, שהיא תסלק את כל הפגמים הגופניים שפגמה בנו הגלות. אני ראיתי בדבר הזה תחייה גופנית."

בשנת 1912 נפגשו נציגי שלוש קבוצות ההתעמלות שפעלו אז ביישוב היהודי: יפו, פתח תקווה וירושלים, והחליטו לייסד אגודה משותפת תחת השם "מכבי". בחודש אלול תרע"ב (אוגוסט 1912) הם פרסמו קול קורא "לצעירי ארצנו!" תחת הסיסמה: "נפש בריאה בגוף בריא".⁹ בחזרם הם האיצו בצעירים בכל יישובי הארץ לייסד קבוצות דומות, והכריזו על כינוס ארצי שיתקיים בסוכות, תשרי תרע"ג (ספטמבר 1912).

8 הארכיון לחינוך יהודי בישראל ובגולה, מכל 8.111 תיק 4805, "ספר הפרוטוקולים מהאספות הכלליות של אגודת ההתעמלות מכבי בירושלים, סניף קושטא", עמוד 1.

9 הארכיון לחינוך יהודי בישראל ובגולה, מכל 8.111 תיק 4805, כרוז "לצעירי ארצנו!"

הצטרפות חניכים צעירים

לשאלה אם אגודות ההתעמלות הללו יכולות להיחשב כתנועות נוער, צריך להזכיר שלא מדובר רק בצעירים בגיל 20, כפי שהיו אביעזר ילין וחבריו. בתל אביב צירף צבי נשרי את תלמידי הגימנסיה לפעילות באגודה. על פי עדותו, בתכנית הלימודים של בית הספר היו קבועות שעות מעטות לחינוך גופני, בין שעה לשעתיים, ועל כן העשיר את הפעילות הגופנית של התלמידים במסגרת האגודה.¹⁰ הפעילות התקיימה בחצר הגימנסיה בשעות אחר הצהריים.

עוד על צירוף הצעירים בתל אביב אנו לומדים מעדותו של יוסף יקותיאל בן ה-14 (יליד 1897):

היה זה בסוף שנת 1911. בבית הספר היינו מרכיבים לספר ולרבר על "המתעמלים" באולם בית הספר לבנות בנוה-צדק. בערבים היינו מסתובבים סביב בית הספר הזה, מטפסים על הגדר ומתגנבים אל החצר פנימה. מציצים לתוך אולם ההתעמלות ולפעמים מצליחים גם להיכנס פנימה. הכרנו את כל המתעמלים והערכנו את זריזותם על המכשירים.

אהבתי מאוד את המשחקים וההתעמלות. בבית הספר "תחכמוני" שלמדתי בו שנה אחת (1910) לא היו שעורים להתעמלות. [...] אף בבית הספר "עזרה" לא נהנו התלמידים משעורי התעמלות, אולם בחצר ביה"ס היו מתח וטבעות ברזל ואנו הרבינו לעשות עליהם תרגילים. [...]

אחי הבכור (ישראל) היה חבר ועד באגודת המתעמלים "ראשון לציון". בקשתי שיעזור לי להתקבל לאגודה, אולם לאגודה נתקבלו כחברים רק מבני 20 ומעלה (בהתאם לחוק התורכי) ולכן הציע בוועד האגודה לאפשר קבלת

נערים שלמטה מגיל 20 כ"חניכים" באגודה, וככה נתקבלתי לאגודת המתעמלים. [...]

בשבתות ערכנו טיולים ברגל למושבות יהודה [הכוונה למושבות ראשון לציון, נס ציונה ורחובות] ושם היינו משחקים ומתחרים עם חברי "המכבי" המקומיים ובמוצאי שבת השתתפנו בנשפים, רוקדים "הורה" ו"רונדו" וחוזרים בשעה מאוחרת הביתה.¹¹

פעילות שיחות וטיולים לצד ההתעמלות

בעדות יקותיאל אינו רואים שמלבד התעמלות, עסקו הקבוצות גם בפעילות חברתית כגון מסיבות וריקודים. גם אביעזר ילין העיד על מגוון הפעולות בקבוצתו:

ערכנו כמעט בכל שבוע בשבת הרצאות, ואבי המנוח [דוד ילין] היה מן הראשונים שהרצו לפני החברים. בעיקר בנושאי ידיעת הארץ, תולדות העם, בתולדות הספרות העברית וכדומה.

אני כמובן ראיתי את ההתעמלות והספורט כדבר המושך לב נוער, ועם כניסת נוער זה לחוגי המכבי אנו מקרבים אותם גם לרעיון הלאומי. ולשם כך לא הסתפקתי רק בשיעורי ההתעמלות והספורט, אלא גם בזה שהיינו מסדרים כפעם בפעם הרצאות. היו גם חוגים. אזכיר חוג להכרת הארץ, שהוא – אפשר לומר – פעל רבות. קודם כול היינו מסדרים כפעם בפעם טיולים בסביבת ירושלים לשם הכרת הסביבה. יתר על כן, סידרנו טיולים בירושלים עצמה. לשם הכרת העיר ירושלים. היינו כפעם בפעם קובעים רובע אחר אותו

11 יוסף יקותיאל, מגולה לגאולה. פרויקט בן יהודה ברשת.

היינו עוברים ביסודיות. כמובן היו כמובן תמיד מרצים. ואחד מאלה, שוב, היה אבי שהכיר היטב את העיר ירושלים.¹²

אם כך, לקבוצות הצעירים היו מטרות מגוונות: מסגרת חברתית לנוער, מטרה חינוכית לאומית, הרצאות העשרה וטיולים. מאפיינים אלה מקרבים את חוגי ההתעמלות של אותם ימים להגדרה של תנועות נוער: צעירים שמתכנסים בקבוצות חברתיות ועוסקים בנושאים רעיוניים, במשחקי ספורט ובטיולים.

מקור תרבות הטיולים

אביעזר ילין, על פי עדותו, שילב את הטיולים בקבוצת מכבי, מתוך ניסיונו בתלמיד בסמינר למורים עזרה בירושלים:

בהיותי סמינריסט, שמה בעצם קיבלנו את החינוך להכרת הארץ, לא מתוך קריאה ולא מתוך נסיעה, אלא מתוך הליכה ברגל. [...] הם סדרו לנו לעתים טיולים, תחילה באזור ירושלים ואחר כך הטיול הראשון שלנו כסמינריסטים היה ליריחו, ים המלח, הירדן וירושלים. הטיול הזה נמשך שלושה ימים. הטיול השני הארוך היה לשכם – שומרון – טול כרם – פתח תקווה – יפו (אז עוד לא הייתה תל אביב) – ראשון לציון – רחובות, ומרחובות חזרנו ליפו, ומכאן אנחנו נתפזרנו. זה היה בעצם הטיול הגדול הראשון. ואחר כך הטיול השני [...] לעין גדי. וההתרשמות מהטיול הזה הייתה חזקה, שכאשר נוסד המכבי אז זכרתי את הטיול הזה והצעתי לפני החברים לערוך את הטיול גם – מכיוון שאנחנו בעין

גדי כבר לעלות למצדה. ואיך לומר? זאת הייתה רוח. הרוח הייתה בנו לעבור ולהכיר את הארץ. קסם לנו העניין.¹³

סמינר המורים עזרה היה משולב בבית הספר למל בירושלים. בית הספר היסודי נוסד עוד בשנת 1856 בעיר העתיקה, על ידי משפחת למל מאוסטריה, במטרה לעזור בחינוך ילדי ירושלים. בשנת 1903 עבר בית הספר למשכנו בשכונת זיכרון משה (כיום, רחוב ישעיהו בירושלים). עם השנים נפתחו בו גם כיתות תיכון. "סמינר למורים", כלומר הכשרה להוראה, ניתנה אז במסגרת הלימודים בשנה האחרונה של בית הספר התיכון.

יהודה פולני, בן גילו של אביעזר ילין, הותיר עדות נוספת לתרבות הטיולים העשירה של בית הספר:

בין סוגי החוויות שנרשמו עמוק בתודעה היו הטיולים הארוכים דרך ואדי קלט, בים המלח ולירדן. השני דרך מדבר יהודה לעין גדי ומשם לחברון. שני פריטים מטיול זה זכורים לי מאוד. האחד, זה כלניות אדומות. שדה רחב ידיים ומרהיב עין בצדו של השביל שצעדנו בו במדבר. והשני – מורנו דוד ילין שהלך אתנו בטיול זה, כשהוא צועד ברגל ומעיין בתנ"ך [...]

בשנות לימודי בסמינר קוים עוד טיול שלישי לבאר שבע. לצערי, לא השתתפתי בו [...]
מה שחשוב הוא לציין, שכל הדרכה וכל הסברה לא ניתנו לנו בטיולים אלה.¹⁴

13 ראיון אביעזר ילין, שם. עמוד 11.

14 ארכיון לבון, NT 528, עדות יהודה רון פולני 1976. עמוד 37.

המורה דוד ילין, אביו של אביעזר מייסד מכבי בירושלים, קיבל הכשרה להוראה בחסות המורה נסים בכר בבית הספר "תורה ועבודה" בירושלים, בשנת 1883. נסים בכר הוסמך להוראה במחזור הראשון של בית הספר של חברת כל ישראל חברים (כי"ח) בפריז. החברה הפילנתרופית ביקשה להכשיר מורים בעלי השכלה כללית, ולשלחם להוראה בקהילות היהודיות ברחבי העולם. מלבד לימודים כלליים (להבדיל מלימודי קודש) אימצו בתי הספר הללו גם את גישת הפדגוגיה הטבעית. עיקרה היה המחשה של תכני הלימוד בעולם המציאות, ולמידה פעילה של התלמידים. קראו לזה אז "לימודי הסתכלות".¹⁵

כך העיד דוד ילין על מורהו נסים בכר:

אני הייתי הולך לטייל איתו בשבתות לפני הצהריים מחוץ לירושלים עד הכפרים הקרובים, דרך שדות הסלעים המלאים חתחתים. טיולים אלה נטעו בי את האהבה לטיולים בארץ לאורכה ולרוחבה, אשר הכנסתי ראשונה בבתי ספרנו שבארץ אחרי עוברי לבית הספר למל ולבית המדרש למורים. [...] אלה הטיולים שפתחו בי את האהבה להליכה מרובה ברגל.¹⁶

בנקודה זאת אנו מוצאים דמיון בין התפתחות קבוצת מכבי בירושלים לבין קבוצת הוואנדרפוגל כברלין. טיולים החלו ביוזמה של מורים, אשר אימצו גישה חינוכית הדוגלת בהסתכלות של התלמידים ובהתנסותם במציאות הטבע והחיים. זאת בשונה מהלימוד השכלתני והמילולי שהיה נהוג ברוב בתי הספר. התלמידים שחוו דרך לימוד זאת הפיצו את תרבות הטיולים באמצעות קבוצות של צעירים,

15 גיל גרטל, דרך הטבע – הפדגוגיה הטבעית והטיול החינוכי, ספרית הפועלים, 2010. עמודים 138–141.

16 דוד ילין, "נסים בכר", הדואר, שנה ז', גיליון 7, תרפ"ח, עמוד 103; גיליון 8, עמוד 119.

שהם ארגנו מחוץ למסגרת בתי הספר. חלק מהקבוצות הללו עברו תהליך של מיסוד, ומתוכן התפתחו (כפי שעוד יפורט בהמשך) תנועות הנוער.

טיול שעיקרו הליכה בחברותא

מתוך העדויות שהוזכרו עד כה ניתן לומר שהטיולים התאפיינו בעיקר "בהליכה מרובה ברגל" בתוך מסגרת חברתית של צעירים בעלי מכנה משותף תרבותי: "בדרך צעירים התווכחנו בדרך, והתווכחנו בקול".

לא היו אלה טיולים צופיים במטרתם המוגדרת. אמנם סביר שלנוכח השהות הממושכת בשטח היה הכרח להתמודד עם אתגרים של התמצאות ושדאות, אולם אלה לא היו מתוכננים מראש כתכנית חינוכית. אלה גם לא היו טיולי למידה, שכן לפחות על פי עדות פולני לא ניתנה בהם הדרכה או הסברה על המקומות שבהם ביקרו.

חינוך למשמעת

חוגי המתעמלים התארגנו ביוזמה פנימית וההצטרפות אליהם הייתה כמובן חופשית. למרות זאת אנו רואים כי ניתן בהם דגש חזק על סדר ומשמעת. באסיפת היסוד (לעיל) נקבעו שלושה יסודות לפעילות באגודה: "סדר, דקדקנות ומשמעת". מפתיע, למשל, שלא נקבעו יסודות כגון חברותא, התמדה בפעילות, תרומה לקבוצה ומאפיינים חברתיים אחרים.

בתיאור הטיול אנו מקבלים דוגמה למשמעת שהונהגה: טקס שלוש תקיעות השופר בסיום הפסקות המנוחה בטיול. ניתן היה לצפות

שבקבוצה של שלושים חברים שבחרו ללכת יחד יקום ראש הקבוצה ויאמר משהו כגון: "יאללה, ממשיכים..." עוד בעניין זה נזכיר שבקטע הדרך מעין גדי למצדה (וחזרה) הושארו כמה מהמטיילים שהתעייפו לצד הדרך. בתנועת נוער, שיש בה דגש חזק על גיבוש המסגרת החברתית, היו החזקים מסייעים לחלשים. אפשר היה לצפות שערך החברות והעזרה ההדדית יגבר על ערך העמידה בלוח הזמנים של הטויל.

תנועת הנוער המכבי הצעיר

בין אגודות ההתעמלות מכבי משנת 1912 לבין תנועת הנוער המכבי הצעיר מרחק רב. למעשה, האגודה מתל אביב בהנהגת צבי נשרי הייתה המסד להקמת הסתדרות הצופים, כפי שיתואר בהמשך.

בקונגרס הציוני ה-12, בשנת 1921, הוחלט למסד את כלל אגודות הספורט היהודיות תחת השם מכבי. השם "מכבי הצעיר" התייחס תחילה לאותן קבוצות של צעירים, תלמידים בבתי הספר, שפעלו לצד קבוצות המתעמלים הבוגרים. בוועידת מכבי בשנת 1929 הוחלט להקים סניפי נוער "מכבי הצעיר" לצד כל סניף של אגודת מכבי. בשנת 1933 הוחלט על הקמת "מכבי הצעיר" בארץ ישראל. התנועה אימצה את הצופיות כחלק מתכניתה החינוכית, ויש מקומות בהם נקראה "מכבי הצעיר ברית הצופים".